

आदिवासी उपयोजनेंतर्गत क्षेत्र विकास/
मुलभूत सुविधांच्या योजना राबविण्याबाबत
मार्गदर्शक सूचना...

महाराष्ट्र शासन
आदिवासी विकास विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : टिएसपी-२००३/प्र.क्र.१०१/का.६
मंत्रालय विस्तार, मुंबई-४०० ०३२.

दिनांक : २६ जुलै २००४.

- वाचा :-** (१) शासन निर्णय, आदिवासी विकास विभाग क्र. टिएसपी-१०९१/प्र.क्र.११/का.६, दि.२१ सप्टेंबर, १९९२.
(२) शासन निर्णय, आदिवासी विकास विभाग क्र.टिएसपी-१०९३/प्र.क्र.७७/का.६, दि.२४ जानेवारी, १९९४

प्रस्तावना :- उपरोक्त संदर्भात नमूद केलेल्या दिनांक २१.९.१९९२ च्या शासन निर्णयानुसार राज्याची पंचवार्षिक व वार्षिक आदिवासी उपयोजना तयार करण्याची जबाबदारी आदिवासी विकास विभागावर सोपविण्यात आलेली आहे. राज्याच्या वार्षिक योजनेचे आकारमान निश्चित झाल्यानंतर त्यापैकी आदिवासी उपयोजनेकरिता नियोजन विभागाने विहित सुत्रानुसार नियतव्यय आदिवासी विकास विभागाला उपलब्ध करून द्यावयाचा आहे व त्या मर्यादेतच आदिवासी विकास विभागाकडून आदिवासी उपयोजनेला अंतिम स्वरूप द्यावयाचे आहे. आदिवासी उपयोजनेखाली आदिवासी उपयोजना क्षेत्र, माडा, मिनीमाडा क्षेत्रात पायाभूत सुविधा निर्माण करण्याकरिता राबवावयाच्या योजना घेता येतात. तसेच वैयक्तिक लाभाच्या देखील योजना घेतल्या जातात. परंतु आदिवासी उपयोजना क्षेत्राबाहेरील क्षेत्रात (ओटिएसपी) आदिवासींच्या फक्त वैयक्तिक लाभाच्या योजनाच राबविल्या जातात.

२. आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात रस्ते, लघुपाटबंधारे, पाणी पुरवठा, विद्युत विकास अशा अनेक पायाभूत सुविधांच्या योजनांसाठी मोठ्या प्रमाणात तरतूद केली जाते. त्यासाठी आदिवासी विकास विभागाकडून निधीच्या विनियोगासंबंधी वेळोवेळी निकषही ठरवून देण्यात आलेले आहेत. तथापि, त्यांचे काटेकोरपणे पालन न झाल्यामुळे आदिवासी क्षेत्रात होणारा विकास समतोल झाल्याचे दिसून येत नाही. परिणामी, अत्यंत कमी आदिवासी लोकसंख्या असलेल्या गावांना अथवा एकही आदिवासी नसलेल्या गावांना आदिवासी उपयोजनेचा मोठ्या प्रमाणावर फायदा झालेला आहे. या उलट दुर्गम व आदिवासी बहुल भाग अविकसित राहिलेला दिसून येतो. दुर्गम व आदिवासी बहुल भागाच्या परिपूर्ण विकासावर प्राथम्याने लक्ष केंद्रीत होणे आवश्यक आहे. या सर्व बाबींचा विचार करून खालीलप्रमाणे सर्व समावेशक आदेश निर्गमित करण्यात येत आहे.

शासन निर्णय :- आदिवासी उपयोजनेचे आकारमान निश्चित झाल्यानंतर आदिवासी उपयोजनेसाठी उपलब्ध झालेल्या व्ययाचे वाटप प्रथमतः खालीलप्रमाणे करण्यात यावे.

- (१) आदिवासी उपयोजनेला उपलब्ध झालेल्या व्ययापैकी ८०% व्यय जिल्हा योजनांसाठी व २०% व्यय राज्यस्तरीय योजनांसाठी राखून ठेवण्यात यावा.
- (२) जिल्हा योजनांसाठी उपलब्ध झालेल्या व्ययापैकी ८५% निधी आदिवासी उपयोजना क्षेत्रासाठी व १५% निधी आदिवासी उपयोजना बाह्य क्षेत्रासाठी राखून ठेवण्यात यावा. आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात १) अनुसूचित क्षेत्र २) अतिरिक्त आदिवासी उपयोजना क्षेत्र व ३) माडा व मिनीमाडा क्षेत्राचाही समावेश आहे.
- (३) आदिवासी उपयोजना क्षेत्रास उपलब्ध झालेल्या तरतूदीतून ८०% तरतूद मुलभूत सुविधांसाठी व २०% तरतूद वैयक्तिक लाभाच्या योजनांसाठी वापरण्यात यावी.
- (४) आदिवासी उपयोजना बाह्य क्षेत्रामध्ये फक्त वैयक्तिक लाभाच्या योजना राबविण्यात याव्यात.

२. आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात विविध विभागामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या क्षेत्रविकास/मुलभूत सुविधांच्या योजनांच्या अंमलबजावणी संदर्भात खालीलप्रमाणे निकष निश्चित करण्यात आलेले आहेत.

(१) **लघुपाटबंधारे :-**

- (१) ८०% पेक्षा जास्त आदिवासी लाभार्थी असलेल्या व त्या प्रकल्पाच्या कार्यक्षेत्रापैकी ८०% क्षेत्र आदिवासी लाभार्थ्यांचे असलेल्या प्रकल्पांना आदिवासी उपयोजनेतून १००% अर्थसहाय्य देण्यात यावे.
- (२) ५१ ते ७९% आदिवासी लाभार्थी असलेल्या व त्या प्रकल्पाच्या कार्यक्षेत्रापैकी ५१ ते ७९% क्षेत्र आदिवासी लाभार्थ्यांचे असलेल्या प्रकल्पांना आदिवासी उपयोजनेतून व सर्वसाधारण योजनेतून टक्केवारीप्रमाणे अर्थसहाय्य देण्यात यावे.
- (३) ५०% पेक्षा कमी आदिवासी लाभार्थी असलेल्या व अशा आदिवासी लाभार्थ्यांचे क्षेत्र ५०% पेक्षा कमी असलेल्या प्रकल्पांना आदिवासी उपयोजनेतून निधी दिला जाणार नाही.

लघुपाटबंधारे प्रकल्पाप्रमाणेच आदिवासी क्षेत्रातील उपसासिंचन योजना, साठवण बंधारे, कोल्हापूर पध्दतीचे बंधारे, मालगुजारी तलाव, पाझर तलाव इत्यादी कामांनासुध्दा वरील मानकाप्रमाणेच निधी उपलब्ध करून दिला जाईल.

(२) **शालेय शिक्षण :-**

- (१) आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात विना अनुदानित तत्वावर प्राथमिक अथवा माध्यमिक शाळा उघडण्याबाबत शालेय शिक्षण विभागाकडून मंजूरी देण्यात येते.आदिवासी क्षेत्रात अशा शाळा सुरु केल्यानंतर पाचव्या वर्षी या शाळांना अनुदान मंजूर केले जाते.याबाबत आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात शाळांना मंजूरी देण्यापुर्वी तसेच पाचव्या वर्षी अशा शाळांना अनुदान देण्यास मंजूरी देण्यापुर्वी शालेय शिक्षण विभागाने आदिवासी विकास विभागाची पूर्व मंजूरी घेणे अनिवार्य आहे.
- (२) शिक्षण विभागाने अनुदानित शाळांना मंजूरी देण्याबाबतचे प्रस्ताव अथवा अशा शाळांना अनुदान मंजूर करण्याचे प्रस्ताव आदिवासी विकास विभागाला सादर करताना प्रथमतः ८० ते १००% आदिवासी

लोकसंख्या असलेल्या गावांचेच प्रस्ताव सादर करावेत. अशा गावांतील शाळांमध्ये ५०% पेक्षा जास्त आदिवासी विद्यार्थ्यांना प्रवेश दिला असेल तर, अशा शाळांना आदिवासी उपयोजनेतून १००% अनुदान देण्यात येईल.

(३) अशा गावांतील शाळांचे प्रस्ताव पूर्ण झाल्यानंतरच ५१ ते ७९% आदिवासी लोकसंख्या असलेल्या गावांतील प्रस्ताव उतरत्या भाजणीनुसार सादर करावेत. अशा गावांतील शाळांमध्ये देखील ५०% पेक्षा जास्त आदिवासी विद्यार्थ्यांना प्रवेश दिला असेल तर, अशा शाळांना आदिवासी उपयोजनेतून १००% अनुदान देण्यात येईल.

(४) ५०% पेक्षा कमी लोकसंख्या असलेल्या गावातील शाळांमध्ये आदिवासी विद्यार्थ्यांच्या प्रवेशाचे प्रमाण ५०% पेक्षा कमी असल्यास प्राथमिक/माध्यमिक शाळांना मंजूरी देणे अथवा तेथील वर्गवाढ मंजूर करणे, याबाबतचे प्रस्ताव जरी या शाळा आदिवासी क्षेत्रातील असल्या तरीसुद्धा आदिवासी लाभार्थ्यांची संख्या ५०% पेक्षा कमी असल्यामुळे या शाळांसाठी आदिवासी उपयोजनेतून निधी दिला जाणार नाही.

(३) प्राथमिक/माध्यमिक शाळांच्या वर्गखोल्यांचे बांधकाम व क्रीडांगण विकास :-

(१) प्राथमिक शाळांच्या वर्गखोल्यांच्या बांधकामास प्राथम्य देण्यात यावे. शक्यतो प्रत्येक वर्गासाठी स्वतंत्र वर्गखोली असेल, याची दक्षता घ्यावी.

(२) प्रत्येक शाळेसाठी क्रीडांगण असणे आवश्यक आहे. त्यादृष्टीने शक्यतो शाळेच्या आवारात अथवा गावठाणातच क्रीडांगणाचा विकास क्रीडा विभागाच्या अधिकाऱ्यांच्या सहकार्याने करण्यात यावा.

(३) आदिवासी क्षेत्रातील गावांच्या लोकसंख्येपैकी ८० ते १००% आदिवासी लोकसंख्या व त्या शाळांमध्ये ८०% पेक्षा जास्त आदिवासी विद्यार्थ्यांना प्रवेश दिला असेल तर, अशा शाळांच्या वर्गखोल्यांच्या बांधकामासाठी व क्रीडांगणासाठी आदिवासी उपयोजनेतून १००% अनुदान देण्यात येईल.

(४) अशा गावांतील शाळांचे प्रस्ताव पूर्ण झाल्यानंतरच ५१ ते ७९% आदिवासी लोकसंख्या असलेल्या गावांतील वर्गखोल्यांच्या बांधकामाचे प्रस्ताव उतरत्या भाजणीनुसार सादर करावेत. अशा गावांतील शाळांमध्ये ५१ ते ७९% आदिवासी विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आला असेल तर, अशा शाळांना आदिवासी लोकसंख्या व आदिवासी विद्यार्थी यांच्या सरासरी प्रमाणात आदिवासी उपयोजनेतून व सामान्य योजनेतून वर्गखोल्या बांधकामासाठी व क्रीडांगणासाठी निधी उपलब्ध करून देण्यात येईल.

(५) ५०% पेक्षा कमी लोकसंख्या असलेल्या गावातील व अशा शाळांतील आदिवासी विद्यार्थ्यांच्या प्रवेशाचे प्रमाण ५०% पेक्षा कमी असलेल्या प्राथमिक/माध्यमिक शाळांच्या वर्गखोल्यांच्या बांधकामास किंवा क्रीडांगणासाठी आदिवासी उपयोजनेतून निधी दिला जाणार नाही.

(४) रस्ते :-

(१) आदिवासी क्षेत्रातील रस्त्यांची निवड त्या क्षेत्रातील प्रकल्प अधिकाऱ्यांच्या पूर्व संमतीनेच करण्यात यावी.

(२) प्रथमतः त्या जिल्ह्यातील ८०% हून अधिक आदिवासी लोकसंख्या असलेली गांवे / पाडे मुख्य रस्त्याला जोडण्याचे काम हाती घेण्यात यावे.

(३) वरील अ.क्र.२ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे ८०% अधिक लोकसंख्या असलेली गांवे रस्त्याने जोडण्याचे काम पूर्ण झाल्यानंतरच ५१ ते ७९% आदिवासी लोकसंख्या असलेल्या गावांतील रस्त्यांची कामे उतरत्या भाजणीनुसार हाती घेण्यात यावीत.

(४) ५०% पेक्षा कमी आदिवासी लोकसंख्या असलेली गावे जरी टिएसपी क्षेत्रातील असली तरीसुद्धा अशा गावांना जोडरस्ते करण्याच्या कामासाठी आदिवासी उपयोजनेतून निधी दिला जाणार नाही.

(५) आदिवासी योजनेतून वरीलप्रमाणे गांवे जोडण्याचे काम हाती घेताना :- (१) अद्यापी न जोडलेल्या गावांतील रस्ते (२) किमान गरजा कार्यक्रमातील रस्ते व त्यानंतरच तरतूद शिल्लक राहिल्यास जिल्हा रस्त्यांची कामे घेण्यात यावीत. (व्हीआर,ओडीआर,डीआर याप्रमाणे)

(६) गांव जोडणाऱ्या रस्त्यांच्या कामाबरोबरच मोऱ्या, छोट्या-छोट्या पूलांच्या कामांचा प्राथम्याने समावेश करण्यात यावा. आदिवासी उपयोजनेतून रस्त्यांच्या डांबरीकरणास निधी न देता अशा कामांसाठी निधी सामान्य योजनेतून देण्यात यावा.

(७) कोणत्याही परिस्थितीत आदिवासी उपयोजनेतून राज्य मार्ग अथवा राष्ट्रीय/दुतगती महामार्ग इत्यादींसाठी तरतूद उपलब्ध करण्यात येवू नये. अशी कामे सामान्य योजनेतून घेण्यात यावीत.

(५) **विद्युत :-**

(१) आदिवासी क्षेत्रातील ज्या गावांचे/पाड्यांचे विद्युतीकरण प्रस्तावित करावयाचे आहे, अशा गावांची/पाड्यांची निवड प्रकल्प अधिकाऱ्यांच्या पूर्व संमतीनेच करण्यात यावी.

(२) ज्या वन ग्रामांचे वन कायद्यामुळे अद्याप विद्युतीकरण झालेली नाही, अशा वनग्रामांमध्ये महाराष्ट्र ऊर्जा विकास प्राधिकरणाद्वारे सौर ऊर्जा/छोट्या हायड्रो प्रोजेक्टद्वारे विद्युतीकरणाचे काम प्राथम्याने हाती घ्यावे.

(३) आश्रमशाळा म्हणजे "गांव" असे युनिट गृहीत धरून आश्रमशाळेच्या परिसराचे विद्युतीकरण करण्यात यावे.

(४) प्रथमतः जिल्ह्यातील ८०% हून अधिक आदिवासी लोकसंख्या असलेल्या पाड्यांमध्ये विद्युतीकरणाचे काम हाती घ्यावे.

(५) वरील अनुक्रमांक ४ मधील कामे पूर्ण झाल्यानंतरच ५१ ते ७९% आदिवासी लोकसंख्या असलेल्या पाड्यांतील विद्युतीकरणाचे काम उतरत्या भाजणीने हाती घेण्यात यावे. त्यासाठी आदिवासी उपयोजनेतून सामान्य योजनेतून प्रमाणानुसार तरतूद करण्यात यावी.

(६) ५०% पेक्षा कमी आदिवासी लोकसंख्या असलेली पाडी जरी आदिवासी उपयोजना क्षेत्रातील असली तरीसुद्धा त्यांच्या विद्युतीकरणाचे कामासाठी आदिवासी उपयोजनेतून निधी दिला जाणार नाही.

(७) आदिवासी क्षेत्रातील वीजपंपांना व घरगुती वापरासाठी वीज जोडण्या देण्यासाठी आदिवासी लाभधारकांना प्रथम प्राधान्य द्यावे.

(६) पाणी पुरवठा :-

(१) आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात महाराष्ट्र जीवन विकास प्राधिकरण व जिल्हा परिषदेमार्फतही पाणी पुरवठ्याची कामे हाती घेताना प्रथमतः ८०% हून अधिक आदिवासी लोकसंख्या असलेल्या गावांना पाणी पुरवठा योजनेची अंमलबजावणी लागू करावी. त्यासाठी आदिवासी उपयोजनेतून १००% निधी देण्यात येईल.

(२) अनुक्रमांक (१) मध्ये नमूद गावांतील कामे पूर्ण झाल्यानंतर ५१ ते ७९% आदिवासी लोकसंख्या असलेल्या गावांमध्ये पाणी पुरवठा योजना राबविण्यात यावी. त्यासाठी आदिवासी उपयोजनेतून व सामान्य योजनेतून टक्केवारीप्रमाणे निधी उपलब्ध करून घेण्यात यावा.

(३) ५०% पेक्षा कमी आदिवासी लोकसंख्या असलेल्या आदिवासी क्षेत्रातील गावांना पाणी पुरवठ्याच्या योजनांसाठी आदिवासी उपयोजनेतून निधी दिला जाणार नाही.

(७) आरोग्य विभागामार्फतच्या दवाखान्याची बांधकामे :-

आरोग्य विभागामार्फत १५ ते २५ कि.मी.क्षेत्र व २० ते २५ हजार लोकसंख्या विचारात घेऊन प्राथमिक आरोग्य केंद्र स्थापन केले जाते. प्राथमिक आरोग्य उपकेंद्र साधारणतः ५ कि.मी. अंतराच्या क्षेत्रात ५ ते ७ हजार लोकसंख्या विचारात घेऊन स्थापन केले जाते. तर सामान्यतः तालुक्याच्या मुख्यालयाची ग्रामीण रुग्णालयाची स्थापना केली जाते. प्राथमिक आरोग्य केंद्र/उपकेंद्र क्षेत्रातील सर्व गावांना लाभदायक ठरेल अशा मध्यवर्ती गावांत स्थापन करण्यात येते. या बाबी विचारात घेता,

(१) ग्रामीण रुग्णालय :- ज्या तालुक्यात ग्रामीण रुग्णालय आहे, त्या तालुक्याची

(अ) ८० टक्क्याहून अधिक आदिवासी लोकसंख्या असेल अशा ग्रामीण रुग्णालयाचा १००% खर्च आदिवासी उपयोजनेतून करण्यात येईल.

(ब) ५१ ते ७९% आदिवासी लोकसंख्या असल्यास त्या प्रमाणात आदिवासी उपयोजनेतून व सामान्य योजनेतून खर्च करण्यात येईल.

(क) ५० % पेक्षा कमी आदिवासी लोकसंख्या असलेल्या ग्रामीण रुग्णालयाचा खर्च आदिवासी उपयोजनेतून दिला जाणार नाही.

ज्या तालुक्यात अतिरिक्त ग्रामीण रुग्णालय स्थापन करावयाचे असेल तर त्या ग्रामीण रुग्णालयाच्या स्थापनेबाबतच्या खर्चाचाही वरील मानकांप्रमाणेच विचार करण्यात येईल.

(२) प्राथमिक आरोग्य केंद्र :- आदिवासी क्षेत्रातील ज्या १५ ते २५ कि.मी.क्षेत्रात प्राथमिक आरोग्य केंद्र आहेत. त्या केंद्राच्या क्षेत्रातील सर्व गावातील/पाड्यातील एकूण लोकसंख्येपैकी,

(अ) ८० टक्क्याहून अधिक आदिवासी लोकसंख्या असेल अशा प्राथमिक आरोग्य केंद्राचा १००% खर्च आदिवासी उपयोजनेतून करण्यात येईल.

(ब) ५१ ते ७९% आदिवासी लोकसंख्या असल्यास त्या प्रमाणात आदिवासी उपयोजनेतून व सामान्य योजनेतून खर्च करण्यात येईल.

(क) ५० % पेक्षा कमी आदिवासी लोकसंख्या असलेल्या प्राथमिक आरोग्य केंद्राचा खर्च आदिवासी उपयोजनेतून दिला जाणार नाही.

(३) प्राथमिक आरोग्य उपकेंद्र :- आदिवासी क्षेत्रातील ज्या ५ कि.मी.क्षेत्रात प्राथमिक आरोग्य उपकेंद्र आहेत. त्या उपकेंद्राच्या क्षेत्रातील सर्व गावातील/पाड्यातील एकूण लोकसंख्येपैकी,

(अ) ८० टक्क्याहून अधिक आदिवासी लोकसंख्या असेल अशा प्राथमिक आरोग्य उपकेंद्राचा १००% खर्च आदिवासी उपयोजनेतून करण्यात येईल.

(ब) ५१ ते ७९% आदिवासी लोकसंख्या असल्यास त्या प्रमाणात आदिवासी उपयोजनेतून व सामान्य योजनेतून खर्च करण्यात येईल.

(क) ५० % पेक्षा कमी आदिवासी लोकसंख्या असलेल्या प्राथमिक आरोग्य उपकेंद्राचा खर्च आदिवासी उपयोजनेतून दिला जाणार नाही.

आयुर्वेदिक दवाखाने, युनानी दवाखाने, आरोग्य भरारी पथके व मदत पथकांच्या (रेस्क्यू कॅम्प) स्थापनेचा खर्चही वरील मानकांप्रमाणेच आदिवासी उपयोजनेतून दिला जाईल.

(८) पशुसंवर्धन विभागाच्या दवाखान्याची बांधकामे :-

ज्या तालुक्यात पशुसंवर्धन दवाखाना आहे, त्या तालुक्याची अथवा त्या क्षेत्राची,

(अ) ८० टक्क्याहून अधिक आदिवासी लोकसंख्या असेल अशा पशुसंवर्धन दवाखान्याचा १००% खर्च आदिवासी उपयोजनेतून करण्यात येईल.

(ब) ५१ ते ७९% आदिवासी लोकसंख्या असल्यास त्या प्रमाणात आदिवासी उपयोजनेतून व सामान्य योजनेतून खर्च करण्यात येईल.

(क) ५० % पेक्षा कमी आदिवासी लोकसंख्या असलेल्या पशुसंवर्धन दवाखान्याचा खर्च आदिवासी उपयोजनेतून दिला जाणार नाही.

पशु प्रथमोपचार केंद्रे, पशुवैद्यकीय सर्व चिकीत्सालये व आधारभूत ग्राम केंद्रे/ कृतीम रेतन केंद्राची स्थापना यासाठीही वरील मानकांप्रमाणे आदिवासी उपयोजनेतून निधी दिला जाईल.

(९) तंत्रशिक्षण :-

तंत्रशिक्षण उपक्षेत्रातील (१) १० + २ स्तरावरील व्यवसाय शिक्षण व (२) शालांत परिक्षेपूर्व व्यावसायिक अभ्यासक्रमाच्या सुविधेत वाढ या दोन योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी येणारा खर्च,

(अ) ८० टक्क्याहून अधिक आदिवासी विद्यार्थी संख्या असेल अशा कार्यक्रमांना १००% खर्च आदिवासी उपयोजनेतून करण्यात येईल.

(ब) ५१ ते ७९% आदिवासी विद्यार्थी संख्या असल्यास त्या प्रमाणात आदिवासी उपयोजनेतून व सामान्य योजनेतून खर्च करण्यात येईल.

(क) ५० % पेक्षा कमी आदिवासी विद्यार्थी संख्या असलेल्या कार्यक्रमांचा खर्च आदिवासी उपयोजनेतून दिला जाणार नाही.

(१०) औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था :-

आदिवासी क्षेत्रातील औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमध्ये एकूण प्रवेश क्षमतेपैकी ७५% जागांवर आदिवासी विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्याची अट आहे. आदिवासी क्षेत्रातील ज्या औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थेमध्ये ७५% आदिवासी विद्यार्थ्यांना प्रवेश दिला नाही तर, त्या औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थेमधील (१) त्रुटी भरून काढणे (२) जादा प्रवेश क्षमता निर्माण करणे व (३) इमारत बांधकाम या योजनांसाठी आदिवासी उपयोजनेतून निधी दिला जाणार नाही.

प्रकल्प क्षेत्रातील औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमध्ये ७५% आदिवासी मुलांना प्रवेश दिल्याची खात्री केल्यानंतरच संबंधित प्रकल्प अधिकाऱ्यांनी जिल्हा आदिवासी उपयोजनेतून या योजनांसाठी व्यय ठेवावा.

(११) इतर विभागाच्या योजनांबाबत :-

आदिवासी उपयोजनेतून पीकसंवर्धन, क्रीडा व इतर विभागांच्याही आदिवासी क्षेत्र व मुलभूत विकासाबाबतच्या ज्या योजना राबविण्यात येतात त्या योजनांकरिताही उपरोक्त मार्गदर्शकतत्वे लागू राहतील.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(अ.नि.कुलकर्णी)
उप सचिव,
आदिवासी विकास विभाग.